

féle *feleletekből* akart élni — persze úgy, hogy elsikkasztotta belőlük a *nagy felelő* erkölcsi és szociális „izgatottságát.“ Vajda azokhoz tartozik, akik valami végső megoldást akarnak és azért is énekelnek mindig „nagy hangon“. Ezért is nem volt népies a hangja! Nem is lehetett az, mint ahogy Vörösmartyé sem! Nagy volt a mértéke, ez választotta el — belső okokból — ettől a kortól, amely hamis életszemléletet és magyarság-szemléletet sajtolt ki a maga *népiesnek* érzett költőiből. Vajda élő ellenkezés volt mindazzal szemben, amit a dogmatizáló irodalmi realizmus és politikai-közéleti ellaposodás helyesnek látott. *Elkésett Széchenyi* volt és *feleslegessé vált Vörösmarty*: ezért volt bántó a hangja, egész problematikája és gyűlöletes az ostorozó, kíméletlen javítani-akarása.

Bóka Lászlónak igaza van: legmélyebben itt kell keresnünk Vajda emberi és költői tragikumát. Meggyőzően, mélyenszántóan és finoman rezdülő tollal bizonyítja a tételét, de úgy érezzük, hogy a további lépés megtételével mégis adós maradt. Mert mégis csak döntő különbség van Vajda és nagy elődei között. Igen, romantikus költő, mindig az *elérhetetlenért* sóvárog, *belső* megújhodást mond egy nagyon is *megjőzanodott*, a politika esélyeire sandító korban, *abszolút követelményei* voltak, szóval mindig „magasan járt“ (—hangban, stílusban, életértelmezésben—), de való hogy neki magának is szűk volt — szubjektivitásba temetett — az erkölcsi perspektívája. Próféta volt, de inkább *megbántott*, mint *áldozatos* próféta. A korral szemben „követelményei voltak, de nem latolgatta a teljesítőképességét“ — mondja finoman a szerző, de valószínűleg maga felé sem latolgatta. *A megnemérteltségéért személyesen tette felelőssé a korát*, szóval nem volt csak *vádló* (Széchenyi is az volt), hanem rátévedt az *önbíráskodás* útjára is. Itt tűnik ki, hogy már „modern“ romantikus: megveti azt a keveset, amit az élettől kapott, noha valószínű, hogy akkor is sértődött és keserű lett volna, ha *mindent* megkapott volna. A Széchenyi-féle romantikusok még hittel és szociális készséggel akartak javítani: még nem volt bajuk az *élettel*, inkább csak az *emberekkel*. Vajdában már a *meghasonlás* hangjait érezzük az *ocsárlás* és *lenézés* mögött, a későbbi életcsömör dühét és önmarcangoló tépelődését.

Igazságtalanok lennénk, ha azt állítanánk, hogy mindezt a szerző is nem említi és érezteti. Ezt olvastuk ki soraiból, csak nem ilyen élesen. Szerzőnk ezt — enyhébben — úgy mondja, úgy érezteti, hogy Vajda *védekezésre* szorult költő volt; ez magányának és keserűségének legemberibb oka. Tragikus sors, mert elkerülhetetlenségét szerzőnk nagy írásművészettel és kivételes elemezni-tudással demonstrálja. Nyugtalanító könyv, de talán ezért is méltó Vajdához, legnyugtalanítóbb óráink egyikéhez.

Vajtai István.

Zrínyi Miklós, a költő művei regékben, Ferdinándy Mihály előadásában. Budapest, 1942. 8° 289 l. Rózsavölgyi és társa kiadása.

Nemcsak kortűnet, de kóros tűnet is a magyar klasszikusok „modern“ magyar nyelvre való átferdítése azzal a „nemes“ céllal, hogy népszerűsítsék. Nemrégén egy nagy magyar író írta át Kemény egy regényét. Nosza több se kellett: „ha neki szabad, nekünk mért nem“ jelszóval most Zrínyi műveit forgatták ki a maguk valójából. Elképesztő merészség, sőt arculcsapása, megcsúfolása a nagy magyar költőnek.

A mai kor, nemcsak nálunk, de különösen a franciáknál, a költészet nemes hagyományaiban látja a jelen mentő és a jövő építő szerepét. Ezért volt olyan szándék is, mely egyenes megtagadását célozta azoknak a nagy francia íróknak, akik műveikben nem szolgálták a népet, vagy szándékosan eltávolodtak a nagyközönség-

tól. A nagyközönség maga idegen a költészettől és illetéktelen, hogy bírálatot mondjon róla. Annak a ténynek — írja Kleber Haedens Poésie française c. kitűnő cikkében — még semmi köze a költői alkotáshoz, hogy tízezer ember megveszi, elolvassa, megérti, megindul rajta, vagy megvetéssel elhajtja. Vannak különálló, magános költők, akik egyáltalán nem élvezik a közönség szeretetét, de nem is szorulnak rá, mások egyszerre eltalálják a nagyközönség hangját s ettől kezdve ez a találékonyság a levegőjük, az éltetőjük. Ahogyan a német, olasz, francia költészet igazán nagyjai sohasem voltak népszerűek, úgy a magyar költészetéi sem lesznek. Ronsard-nak nem valami sok olvasója volt a maga idejében, Balassának még kevésbé. Zrínyit valójában Arany János fedezte fel és ma is csak azok értik, akiket az irodalmi nevelés útján Kölcsey, Berzsenyi, Vörösmarty, Arany költői magaslataiba fel tudtak emelkedni. A magyar klasszikusoknak azzal egyáltalán nem nevelünk közönséget, ha remekeiket átirjuk, elferdítjük, lefokozzuk, minden igazi szépségéből kiforgatjuk, hogy a nagyközönség megamészthesse. Annak a nagyközönségnek, amelynek idegen Zrínyi, Széchenyi, Vörösmarty, idegen is maradt, és semmiféle átferdítés nem viszi hozzá közelebb. Nem a költői alkotásokat kell lesüllyeszteni a nagyközönséghez, hanem a nagyközönséget kell felemelni a magyar költészetéhez. Ezt pedig csak céltudatos, komoly irodalmi neveléssel érhetjük el.

Ez Ferdinándy „kísérletének“ — ahogyan ő nevezi — alapvető hibája.

Ferdinándy a Zrínyiaszon kívül még a Török áfiumot is átfiltette a maga „modern“ nyelvére. Megdöbbsentő. A legközelebbi könyvnapra már Pázmányt és Mikest ültetik át, „modern“ nyelvre. Szegény, magyar klasszikusok!

Madácsy László.

Kispál László, Erdély fejedelmi kora. Stádium kiad. 1941. 381 old.

A magyar politikai valóságérzéknek kimagasló és szinte egyedülálló megnyilvánulása az erdélyi fejedelemség megalapítása volt. A kis tartomány fontos alkotmányozó szerepet töltött be és a nagy fejedelmek korában a magyar függetlenségi vágnak nemzetközi viszonylatban is el nem hanyagolható megnyilvánulása volt.

Báthory István uralmától kezdve a Diploma Leopoldinumig mutatja be Kispál László az erdélyi sors hullámlásait a „két császár“ birodalma között. A szerző látványosan a korhangulat jellemzését tartja fontosabb feladatának. Ebből magyarázható, hogy a történelmi események rövid vázolója után az általános művelődési helyzet és a népi közállapotok megrajzolására irányul figyelme. Szorosan összefügg ezzel a törekvéssel a műnek egyik legsajátosabb írói jellege. Maga írja u. i. az előszóban, hogy forrásokként nem olvasott történelmi szakkönyveket, hanem csakis az egykorú feljegyzésekből és egyéb emlékekből merített. Kutató munkájának és írói eljárásának ez az autarkias törekvése érzik az egész beosztáson. Hiányzik az író szemlélmódjából az össznézés tárgyiaságát biztosító irodalomismeret. Nincs meg tehát a viszonyító történelmi szemmértéke. Az események előadása — az első részben — bonyolult aprólékosságokba vész, mert a szerző nem tud adatai között *súlyok szerint* válogatni. Így sokszor részleteseményeknek vagy pedig olykor egyéni jellegű, családi vonatkozású adatoknak indokolatlan közbeszövése zavarja a kornak „történelmi“ áttekintését. (32-35 lk., 183, 221 l.) Adatismerete nagyon bőséges; talán ebből érthető, hogy az adatközlés mennyiségét tekintve nem mindig találja el a könyv méreteihez illő arányosságot. Viszont épen ez a monográfiát is meghaladó adatbősége teszi a művet kiváló és hasznos kézikönyvvé.

A második részben talál bele szerző a kulturhistorikus igazi szerepébe. A két